

CASTELE PIERDUTE ÎN TIMP

Mara STAMATE, Rareș STAMATE ¹

Motto: „Acestea sunt monumentele noastre istorice... atât de pline de valoare material și de sens istoric, cu incunjurimile lor devastate, cu cuprinsul lor pustiit, cu patina veacurilor așternută pe fiecare, atât de variate și originale în ceea ce privește tipurile lor. Unde le veți vedea, să le recunoașteți, să le respectați și să le ridicați, dacă aveți puterea, din ruina și părăsirea lor”. (Nicolae Iorga)

ABSTRACT: This study includes some information about three castles situated over the Troțuș Valley. First of them presented is the Castle Dofteana, which was built in romantic style by an Italian architect. He was brought here by Neculai N. Ghika who has a big desire (like the entire family of lord owners, Ghika) to build an imposing residence which will resist through the years, no matter what. Their ambition and their attempts for realizing it are written in the castles's history.

Castle Știrbei was built in 1914, with three years before he died using Nicolae Ghika Budești's plans. He worked with some Italian skilled entrepreneurs.

Castle Ghika Comănești from our town was built by Albert Galleron, an important French architect who impressed the society by his way to perceive the world. He always used the eclectic style, sometimes combined with other architectural influents.

Those castles are the immortal testimony of a local history, of a story which had been forgotten for a long period of time...

KEYWORDS: castels, architecture, eclectic style, local history.

Castelul de la Dofteana

Dorința de a desluși poveștile uitate, enigmele trecutului ne-a îndemnat și de aceasta dată să tragem de firul istoriei și să le aflăm...

Printre pereții diferitelor castele și palate de pe Valea Troțușului zac ascunse povești de viață, țelurile ascunse și ambiția membrilor familiei

¹ Elevi la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești, județul Bacău, (coordonator: profesor Stoica Simona)

Ghika de a-și construi o reședință impunătoare, unică ce va dăinui peste veacuri și încercările acestora de a-și atinge scopul.

Pornim deci pe urmele istoriei în încercarea de a afla cât mai multe despre aceasta. Prima oprire a fost la Palatul Dofteana, un loc de popas sub stropi de ploaie. Palatul domnea singur, în tăcere, fiind înconjurat de un feeric cadru natural ca îl anima.

Situat de-a lungul Văii Trotusului, Castelul Ghika de la Dofteana a fost construit în stil romantic la granița dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Romantismul (numit și *Perioada Romantică*) a fost o mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, atingând apogeul pe la începutul anilor 1800. În mare parte o reacție împotriva *Revoluției Industriale*, cât și împotriva normelor politice și sociale ale *Iluminismului*. Își face cel mai simțită prezența în artele vizuale, literatură și muzică, dar de asemenea a avut un impact și asupra istoriografiei, educației și istoriei naturale (științele naturii).

Romantismul în arhitectură nu are caracteristici de stil sine stătătoare, fiecare operă arhitectonică realizată de diverși arhitecți corespunde exact caracterului și minții acestora care explorau neobosit trecutul, îmbinând mai multe elemente aparținând celorlalte curente și nu numai.

Construcția a fost proiectată ca un castel de vânatoare pentru familia Ghika și pentru ridicarea sa, a fost adus un arhitect italian și materiale de construcții din străinătate, printre care și marmură de Cărară. Proprietarii castelului au fost boierii marii familii Ghica. Marea familie Ghika – Comănești aparține unei ilustre case princiare care, prin cei zece voievozi ai săi în Moldova și Tara Românească în cele 25 de domnii, a guvernat destinele celor două țări românești timp de 75 ani.

Provenind din comunitatea românilor macedoni, ei au ajuns prin merite personale în înalte funcții în Imperiul Otoman, Moldova și Tara Românească.

S-au afișat ca apărători ai integrității teritoriale și ai autonomiei Principatelor, ca reformatori ai structurii sociale, și în egală măsură ca promotori ai dezvoltării culturale și istorice.

Povestea a început în **1887 când Neculai N. Ghika** a pus să se construiască o locuință pentru administrație, oferind condiții foarte bune pentru organizarea unor veritabile partide de vânatoare și recoltare de trofee. Aceasta avea parter și etaj primind numele de *-hulubărie*. Clădirea impunătoare a fost transformată de noul proprietar în punct de **cazare – 6 (șase)**

camere. Nu a fost declarată monument istoric deși este cea mai veche din acest ansamblu. Demisolul este ridicat din blocuri masive de piatră iar peretii celorlalte două etaje sunt din cărămidă. Planșeele dintre demisol și parter și dintre parter și etaj sunt susținute de grinzi metalice masive. Pereții exteriori sunt finisați cu plăcuțe ceramice cu aspect de cărămidă roșie. Toate ferestrele și ușile exterioare sunt încadrate în „rame” masive de piatră frumos profilate și finisate.

Castelul are patru nivele: demisol, parter, etaj și mansardă. Fiecare nivel are aproximativ 500 mp.

La demisol este crama – care este cu câteva trepte chiar mai jos. La parter sunt două terase acoperite: una cu vedere spre spatele clădirii, cealaltă cu vedere laterală spre lac și poiana dintre. La etaj sunt două terase deschise și trei balcoane.

Holul central pe două nivele cu scară generoasă în formă de „U”, semi-neul principal din granit și lambriurile și decorațiile din lemn de pe pereți și tavan sunt cele mai interesante dintre puținele elemente originale de decor/ funcționale din interior.

În turnul din stânga este o scară spirală din piatră (demisol) și lemn pentru toate cele patru nivele ale clădirii. Celălalt turn are spre vârf o cameră cu ferestre pe toate laturile. În vârf se află o frumoasă morișcă de vânt.

Castelul împreună cu decorul natural pe care îl înconjoară fac parte din patrimoniul național de istorie și arhitectură. Au fost efectuate mai multe lucrări, reparații și investiții pe această proprietate în scopul conservării și reabilitării acesteia. S-au produs astfel câteva schimbări iar vechea „hulubarie” a fost transformată în pensiune turistică cu 6 camere / apartamente cu băi proprii clasificate cu trei stele. Pensiunea are un salon spațios la etaj cu minibucătărie și terasă, toate clădirile anexe fiind reparate ulterior. Aici, adevărații iubitori ai naturii pot campa sub clar de lună, fiind vegheați permanent de prezența impunătoare a castelului.

Totul a fost regândit, reorganizat și modernizat, aici intrând și sistemele de apă, canalizare exterioară (cu stație proprie) și instalațiile electrice pe lângă hrubăria propriu-zisă și spațiile destinate turiștilor. Lacul din împrejurimi, cu un volum de 1800 mp a fost decolmatat și populat cu pește pentru a reda specificul vremurilor de altădată.

Rețeaua de alei de plimbare (și cu bicicleta) a fost reabilitată, au fost amplasate bănci, coșuri de gunoi, au fost refăcute căile de acces, s-a plantat

gard viu, arbuști, flori. A fost construit chiar și un gard de protecție în jurul proprietății cu fundație de beton (1600m). Castelul este în continuare în curs de renovare, dar acest proiect măreț necesită atât resurse materiale, financiare cât și o perioadă îndelungată de timp.

În ultimii 70–80 de ani, construcția a supraviețuit celor două războaie mondiale și unui incendiu devastator. Castelul a avut o istorie zbuciumată, aproape la fel cu cea a Palatului Cantacuzino din Florești Prahova. Între anii 1941–1944, în castelul de la Dofteana a fost stabilit Comandamentul armatei germane a Wehrmachtului pentru ca mai târziu să fie devastată de armata sovietică. La retragere, soldații germani au luat cu ei cele mai valoroase obiecte de artă din castel.

Au venit rușii, au luat și ei ce a mai rămas valoros, după care în 1949 întreg domeniul a fost naționalizat, trecând în proprietatea statului.

Din 1945, Castelul a intrat în proprietatea statului și toate bunurile de valoare rămase întregi au fost pierdute în circumstanțe încă neelucidate.

Din nefericire, blestemul pus pe seama castelului s-a manifestat din nou. Un incendiu cumplit a dezafectat imobilul și l-a descurajat pe proprietar. În prezent, clădirea este scoasă din nou la vânzare.

Construcția impresionează cu atât mai mult vizitatorii cu cât a fost un martor tăcut al atâtor evenimente dramatice petrecute de-a lungul secolului. Devastat de oameni și de foc, de timp și de natură, somptuoasa clădire din marmură și cărămidă roșie a rămas dreaptă în fața destinului său nefericit. Merită să vizitați domeniul Ghika de la Dofteana. În decorul verde intens al copacilor seculari, o să descoperi o clădire încântătoare căreia trecutul tumultos nu i-a știrbit din farmec ci i-a dat aura aceea de fascinație.

Totodată la conacul Ghika, s-a turnat filmul „*Domnișoara Christina*”, probabil primul „*horror*” românesc, ecranizare după Mircea Eliade. Premiera a avut loc în luna noiembrie, cu ocazia zilei de Halloween, anul trecut.

Castelul Știrbei

Al doilea popas din lunga și anevoiasa noastră călătorie a fost un alt castel așezat într-un colț de Rai, ferit și protejat chiar și de unele raze ale soarelui.

Moșia de la Dărmănești a intrat în posesia familiei Știrbey în urma căsătoriei dintre Alexandru și Maria Ghica Comănești, fiind parte din zestrele acesteia. Familia boierilor Ghika deținea în acea perioadă 50 de mii

de hectare numai în județul Bacău, pe Valea Muntelui, de la Dărmanești, Comănești până la Brusturoasa sau Palanca. Dintre cei opt copii ai lor, doi băieți și șase fete, cel de-al doilea fiu, George (1883–1917), a moștenit Dărmăneștiul. Primul, Barbu Știrbey, moștenind Buftea. Sora lor, Elisa Brătianu, își amintea în memoriile ei despre vacanțele petrecute în copilărie la Dărmănești: *„Era locul pe care l-am iubit cel mai mult pe lume și unde am fost cu adevărat fericiți. Această așezare era cât se poate de rudimentară. Tata transformase o veche cramă în locuință cu câteva odăi, puțină mobilă sau chiar deloc, dormeam pe saci umpluți cu pănușe de păpușoi, ne scăldam în râul de lângă moară, gara cea mai apropiată era la 60 km, șase ore cu trăsura, poșta o primeam de trei ori pe săptămână. În schimb, via era în paragină, strugurii neajungând niciodată să se coacă. Bunica plantase vie fără să țină socoteală de climat. Aveam pădurea, vacanțele și mai ales libertatea de a alerga peste tot, de a pune mâna pe toate, în afară de fructe și flori. Mama, foarte mare iubitoare a muntelui, ne ducea prin crânguri și păduri, institutoarea noastră germană ne iniția în culegerea ciupercilor și florilor, iar pădurarii ne povesteau despre obiceiurile urșilor și ale căprioarelor”*.

La Dărmănești, Alexandru Știrbey, apoi fiul său, George, au pus bazele industriei, prin fabrica de cherestea pe care au construit-o, prin înființarea celei de-a doua distilerii chimice din țară, care producea din lemnul de fag nu mai puțin de opt produse chimice.

Fiul lui Ion Duca, George I. Duca, a scris, de asemenea, câteva rânduri despre zilele petrecute la Dărmănești: *„Proprietatea aparținea Lysbethei Știrbey, născută Băleanu, văduva fratelui mai mic al prințului Barbu și mama a două încântătoare fete, Sanda și Marina. Mama fetelor era o femeie de o placidă frumusețe grăsună, distinsă, calmă și cu un surâs trist, care era fermecător, bună și iubitoare, avea totuși o voință organizată, ce o ajuta să pună cu toată liniștea dorințele ei în aplicare. Sanda, fata mai mare, era de-o rece și lentă distincțiune. Intelectuală și reținută, îi plăcea arta și genealogia, despre care știa să discute cu tâlc chiar la vârsta de 16 ani. Iar pe sora ei mai mică o caracterizam criptic drept un drac și jumătate, delicioasă, deșteaptă, o adevărată poamă. Cât despre instalațiunea familiei, o socoteam, după Mogoșoia Bibeștilor, cea mai rafinată pe care să o fi întâlnit până atuncea. Cu mobile stil, o bibliotecă pe care o invidiam și o atmosferă generală de mare rafinament. Cu parchete lustruite, tavanul decorate cu ipsos, mânerele ușilor din bronz și decorațiunile de lemn închis. Înconjurată de Munții Ciucului, în fața piscului Nemirei, parcul*

admirabil întreținut își întindea pajiștile verzi mărginite de pomi mereu așezați, bazine de apă și mase de flori alternând în cadrul unei bine calculate armonii. Vederea asupra grădinilor făcea din acest colț o adevărată oază. Rude și prieteni se perindau în frumoase încăperi decorate cu gust și confort – Ghiculești, Cantacuzini, Florești, Miclești”.

Influențe arhitecturale

A servit ca reședință a familiei abia la începutul Primului Război Mondial și până în când aceasta a fost expropriată. A fost construit de către George Știrbei în 1914, cu trei ani înainte de moartea acestuia după planurile lui Nicolae Ghica Budești, cu ajutorul unor pricepuți antreprenori italieni, întrucât arhitectul obișnuia să lucreze cu antreprenori italieni. Proiectul a fost unul îndrăzneț și măreț care a întâmpinat totuși unele dificultăți în realizarea acestuia deoarece palatul se află la o altitudine de 600 de m.

Zidăria aparentă de cărămidă roșie, elementele decorative simple din piatră ale fațadelor, ferestrele mari de la parter, terasele de la primul și al doilea etaj și silueta turnurilor amintind de clopotnițele mănăstirilor conferă clădirii distincția și eleganța unei reședințe nobiliare de la începutul secolului al XX-lea. Acestea dau totodată și impresia unei distincții aparte. Castelul are peste o mie de metri pătrați (1031 metri pătrați), iar în jur se află încă 12 clădiri anexe care totalizează încă o mie de metri pătrați construiți, cum ar fi spații de cazare, grajduri, sală de mese, sală de festivități etc. Fațadele parțial tencuite și parțial cu zidărie aparentă prezintă balcoane cu elemente decorative din lemn tip „*fachwerk*”, iar ancadramentele ferestrelor și portalul intrării principale sunt simple, din cărămidă aparentă și similipiatră. Golurile fațadelor sunt tratate diferit, fiind mai înguste la etajele superioare. Jocul dintre cărămida aparentă și similipiatră este deosebit, remarcându-se expresivitatea compoziției. Soclul este din piatră de carieră.

Corpul principal de clădire are două etaje, iar corpul secundar cu o aripă în L are un etaj. La nivelul lui se află, încă, în funcțiune cea mai veche aducțiune de apă din județ, realizată în 1908 de o echipă de ingineri germani prin care apa este adusă din munți, de la o distanță de 8 km.

Intrarea principală se face printr-o terasă cu scări ample. Terasa oferă o priveliște unică asupra munților Nemira. Aici parcă am retrăit somptuoșitatea și specificul acelor vremuri de demult în care timpul a fost martorul

locului. Încăperile corpului principal sunt cele oficiale, holul de onoare, salonul mare, sufrageria, biroul, biblioteca, sera. Holul de onoare era decorat cu lambriuri, păstrându-se parțial finisajele originale. Elementul cel mai spectaculos este șemineul masiv din piatră, dar și scara din lemn masiv. Din hol se face accesul spre terasa deschisă cu vedere spre Munții Nemirei. Corpul secundar are camere mici, fiind clădirea administrativă a Palatului Știrbey.

Pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Palatul Știrbey a fost locul de refacere a aviatorilor români. Dealtfel, Marina Știrbey a înființat prima escadrilă sanitară militară cu femei care pilotau aparetele de zbor iar terenul de lângă Dărmănești a avut și un loc de aterizare pentru avioane. Comuniștii, după Război, au devastat porțiuni importante ale palatului.

Între anii 1950 și 1977 a fost sanatoriu TBC, dat fiind aerul pur al zonei apoi tabără pentru pionieri, iar după 1990 – de elevi, funcționând până în 2002.

Este adevărat că a fost făcut din materiale bune, nu luxoase, și avea tot ce se cunoștea până atunci mai bun ca instalații mecanice și altele, însă cea mai mare parte a elementelor decorative interioare au fost înlocuite în urma diferitelor schimbări de funcțiuni. Clădirea nu prezintă deficiențe structurale, în prezent s-a intervenit pe alocuri prin întreținere curentă. Nicolae Ghica Budești (1869–1943).

Arhitectul era fiul lui Eugen Ghica Budești (1843–1919) și al Elenei Cantacuzino-Măgureanu. Din această căsătorie s-au născut trei copii: Nicolae, Elena, căsătorită cu Lascăr Rosetti, și Eugenia, căsătorită cu Arturo Bertolini. Acesta era văr primar cu Theodor Pallady și cu G. M. Cantacuzino. După studiile efectuate la Colegiul Gaillard din Lausanne și Ecole Monge din Paris, el a urmat cursurile Școlii de Poduri și Șosele din București, apoi între 1893 și 1901, Ecole des Beaux Arts la Paris. S-a căsătorit la Paris în 1901 cu Madeleine Landrieu (1969–1951) și au avut doi fii: arh. Ion Ghica – Budești și geologul Ștefan Ghica – Budești.

Marina Știrbey, personalitate puternică, pasionată de automobilism, echitație și vânătoare, a fost o aviatore apreciată și un as al acrobației aeriene. În 1940 înființează prima escadrilă sanitară militară exclusiv formată din femei-pilot. Prințesa Marina obișnuia să vină cu Messerschmitt-ul său personal pe aerodromul amenajat în apropierea gării la Dărmănești. S-a căsătorit în februarie 1942 cu prințul Constantin Basarab Brâncoveanu, mireasa venind direct de pe front. După 1947, Constantin Basarab

Brâncoveanu a fost arestat, Marina rămânând singură cu doi copii, locuind într-o mansardă neîncălzită. Ulterior, Martha Bibescu a reușit să îi ajute să fugă din țară.

Ne întorcem astfel înapoi, acasă... timpul a trecut văzând cu ochii, atât de repede încât nici nu am putut realiza. Acasă, într-un cadru natural ca din povești, în orașul nostru tronează castelul familiei Ghika Comănești. Stă acolo de când îl știm, marcându-ne profund copilăria și adolescența. Ne-a impresionat din totdeauna grandoarea sa generată de construcția lui, care nu era una oarecare. Castelul îi poartă numele marelui om politic Dimitrie Ghika și a fost realizat în 1890. La dorința boierului a fost adus un arhitect francez pentru a-i făuri o locuință demnă de numele său și de ambițiile sale. Acest arhitect se numește Paul-Luis-Albert Galleron și a fost primul dintre arhitecții francezi care au lucrat în țara noastră, fiind și diplomat la Beaux Arts din Paris. Acesta vine cu idei inovatoare pentru acea vreme în care admirația românilor pentru cultura franceză, ce anterior se manifestase doar de la distanță, (în timpul orientalismului) poate fi materializată, (în modernism). În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cel mai important factor al influenței Parisului asupra Bucureștiului devine arhitectură. Acea perioadă a fost marcată prin utilizarea unui nou curent în arhitectură și anume eclectismul. Eclectismul este folosit pentru a descrie combinația de elemente într-o singură lucrare din diverse stiluri istorice, mai ales în arhitectură și implicit, în artele plastice și decorative. Termenul mai este uneori folosit pentru a descrie la varietatea stilistică a arhitecturii secolului al XIX-lea, după perioada Neoclasicismului (aprox. 1820). Caracteristicile principale sunt contrastele vechi-nou, clasic-contemporan, întuneric-lumină. Numeroși arhitecți, formați în spiritul eclectismului au realizat în România un număr mare de construcții în acest stil. În acest stil se încadrează și Palatul Băncii Naționale, 1885 (arhitect C. Bernard și A. Galleron), Atheneul Român, 1888 (arhitect A. Galleron), Palatul Băncii Naționale 1883–1887 (arhitect A. Galleron), Casa de Economii și Consemnațiuni, 1900, (arhitect Paul Gottreau).

Folosind aceleași concept și anume arhitectura eclectică domina spiritul Europei la sfârșitul secolului al XIX-lea, Albert Galleron a construit Castelul Ghika – Comănești. Acesta a îmbinat cu minuțiozitate acest nou stil cu influențe din alte curente, cum ar fi neoclasicismul.

Comăneștiul era atunci unul din satele aflate pe moșia lui Dimitrie Ghika, proprietate care se întindea până la Palanca. Palatul Ghika, o

bijuterie arhitectonică, cu 22 de încăperi mari, înalte, cu multe coloane și cupole, împodobite cu fine stucaturi e pe 2 nivele.

Alexandru Vlahuță spunea în „România Pitorească”: „Tăcut privește de pe podișul din stânga mărețul castel, care-și întinde în final, spre codri, parcu-i întunecos, cu drumuri tănuite cu bărci pe lacuri, cu punți peste cascade și boschete de portocali.“

Marele istoric Nicolae Iorga menționa în volumul „Sate și mănăstiri” (din comuna de atunci Comănești), că acest castel a fost construit după planurile arhitectului Ateneului Român, francezul Galleron.

„Castelul, în mijlocul unei grădini frumoase, se găsește în fața gării, smălțuite și încununate cu turnuri, care se pot admira mai mult decât locușii și întrebuința. Curtea boierească e un frumos castel clădit de arhitectul Ateneului...”

Castelele reușesc să surprindă prin prezența lor care reușește să îți insuflă în mod indirect specificul acelor vremuri de poveste... Odată ce pășești dincolo de poarta întredeschisă, ești copleșit de emoții de nedescris. Aerul devine deodată apăsător și liniște...nici măcar vuietul produs de freamătul copacilor nu se mai aude. Atmosfera dominantă, senzațiile auditive, precum și celelalte percepții sunt amorțite. Parcă nu mai aparții de această lume. Te aflii într-un cadru natural feeric desprins din ceva ireal. Fantasticul pare a se îmbina cu frânturi de realitate, singura dovadă sigură fiind rămășițe dintr-o istorie uitată în negura timpului.

Castelul reprezintă simbolic spațiul familial ocrotitor, locul în care sufletul se simte protejat și iubit, acasă. Ion Cristofor spunea „Casa ta e acolo unde poți să visezi cu ochii deschiși.” Astfel am putut intra și noi în aceasă „casă” primitoare, în acest sanctuar de odihnă și popas al membrilor familiei Ghika care s-au perindat odinioară aici. Totul a fost posibil visând cu ochii largi deschiși, lăsându-ne copleșiți și purtați de firul poveștii depănate temător la început. Pe parcurs am realizat însă contrariul, fiind mânați de dorința arzătoare de a afla cât mai multe despre aceste castele pierdute în timp. Am aflat atât de multe, cum ar fi despre influențele arhitecturale, design unic conceput de către arhitecții străini cu scopul de a atinge visul membrilor familiei Ghika de a-și construi o locuință impunătoare ce va dăinui mult timp de acum încolo. Aceste castele au avut multe de îndurat de-a lungul celor Două Războaie Mondiale, dar au rezistat falnice și puternice în ciuda tuturor impedimentelor. Turnurile lor se îmbrățișează tainic cu văzduhul, șoptindu-le povestea făuririi lor, doina lor, trecutul presărat de evenimente și întâmplări, viitorul incert și nesigur...

Bibliografie:

- [1] Alexa, Vasile, (prof.), Alexa, Viorica, (prof.), Creangă, Liliana, (prof.), *Dărmanești în date și imagini*, Editura Optil Graphic, Craiova, 2010.
- [2] Ciocan, Costachi, S.. (general), *Din istoria generală a orașului Comănești pe Trotuș și a împrejurimilor sale*, Editura Plumb, Bacău, 2001.